

SOVYET İHTİLALİNİN TÜRK DÜŞÜN YAPISINA ETKİSİ: KADRO DERGİSİ ÖRNEĞİ

Yahya DEMİRKANOĞLU¹

Geliş: 28.06.2018 / Kabul: 07.09.2018

DOI: 10.29029/busbed.438223

Öz

Sovyet ihtilali yirminci yüzyılın etkili ve önemli olaylarının başında gelmektedir. Bu yalnızca Rusya açısından değil, diğer dünya devletleri için de geçerlidir. Sovyetlerin ihtilali gerçekleştirmesi, sosyalist yapılara ilham olurken; ihtilal sonrasında elde edilen refah, dikkatleri Sovyetlerde gerçekleştirilen pratikler üzerine çekmiştir. Türkiye düşünsel açıdan ihtilalden etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Kadro Dergisi, bunlardan biridir. Dergi yazarlarının sosyalist geçmişleri, dikkatlerini Sovyet pratiğine yöneltmiştir. Bu bağlamda çalışmada amaç, aktör ve araç olarak nitelendirilen ihtilalin temel kolonları, Kadrocular tarafından sıklıkla gündeme getirilmiştir. Sovyet uygulamaları, yeni Cumhuriyetin özgün koşullarına uyarlanarak öne çıkarılmıştır. Sovyet ihtilalinin Türk düşün yapısına etkisini Kadro Dergisi üzerinden ortaya çıkarmaya çalışan bu çalışmada, Kadrocuların sınıfsız bir toplum düzenine geçme amacıyla, bunu gerçekleştirecek temel aktör olarak devletin ve araç olarak planlamada büyük oranda Sovyet uygulamalarından ilham alındığı gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadro Dergisi, Sovyet İhtilali, Devletçilik, Planlama

THE EFFECT OF SOVIET REVOLUTION ON TURKISH THOUGHT STRUCTURE: IN THE SAMPLE OF KADRO JOURNAL

Abstract

The Soviet Revolution was one of the most efficient and important events of the twentieth century. This is valid not only for Russia but also for other world count-

1 Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi, yahyadmrkngl@hotmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0219-3657>.

ries. While the revulsion in the Soviets was an inspiration for socialist structures, the welfare that was obtained after the revolution attracted the attention on the practice performed in the Soviets. Turkey was one of the countries that was affected by this revolution in intellectual respect. The Kadro Journal was one of these. The socialist background of the authors of the journal caused that their attention was focused on the Soviet practice. In this context, the aim of working was mentioned by the staff of the Kadro Journal as the basic columns of the revolution and as the actors and aims. The Soviet practices were brought to the forefront by applying them to the specific conditions of the new Republic. In this study, which tries to reveal the influence of the Soviet Revolutions on the Turkish thought structure through the Kadro Journal, it has been demonstrated that the Kadro Staff were inspired by the Soviet practices in a large way in the transition to class free society through planning and the state that is the main actor to accomplish this.

Keywords: Kadro Journal, Soviet Revolution, Statecraft, Planning.

Giriş

Yirminci yüzyıl siyasi tarihine damga vuran Sovyet ihtilali, birbirinden farklı ülkelerde değişik biçimlerde tezahür eden etkileriyle önemli bir olaydır. Bu etkilerin başında, ihtilalin gerçekleştirilmesi ve buna dair yöntem ve yolların diğer ülkelerdeki sosyalist yapı ve düşüncelere ilham olması gelmektedir. Bunun yanı sıra, ihtilal sonrasında Sovyetlerde hayata geçirilen pratiklerin yalnızca sosyalistler değil, liberallerce de benimsendiği görülmektedir (Erat, 2018: 57). İhtilalin en radikal öncülerinden Lenin, her ne kadar devleti Marksist bir bakış açısıyla sınıf karşıtlıklarının uzlaşmazlığının bir ürünü ve ezilen sınıfların sömürmenin bir aracı olarak tanımlamış olsa da yeni yönetici sınıfın, politik bakımdan ‘yeni’ olduğu savı üzerinden öncü bir partinin gerekliliği vurgusunu yapmaktan geri kalmamıştır. Proleterlerin yerine iş görecek bu partinin temel özellikleri ise seçkinci, merkeziyetçi, ideolojik ve eylemselci olmasıdır (Gökdeniz, 2016: 448).

Lenin’in ihtilal sonrası uygulamaya koyduğu ilk ciddi program, Yeni Ekonomik Politika’dır (NEP). Program sanayinin yeniden düzenlenmesi için ticaretin serbestleştirilmesi ve kısmi kapitalist gelişime izin verilmesi şeklinde sosyalizmle çelişen pratikleri içermesine rağmen, Lenin tarafından sosyalist topluma geçişin bir aşaması olarak görülmüştür (Lenin, 1993: 105-109). Program, 1920’lerin sonuna kadar devam etmiş ve sonraki yıllarda da planlama Sovyet ihtilalinin temel karakteri olmuştur. Planlamanın meydana getirdiği refah, Sovyet merkezli bu aracın sadece sosyalist dünya ülkelerince değil, aynı zamanda Batı Avrupa ve ABD gibi sosyalizmle mücadele halindeki kapitalist ülkeler tarafından da benimsenmesini sağlamıştır (Ekiz ve Somel, 2005: 4).

Türkiye de Sovyetlerde meydana gelen uygulamalardan etkilenen ülkelerden biridir. Özellikle 1929 Dünya Ekonomik Buhranının olumsuz koşullarında Sovyetlerin planlı sanayileşme modeli, 1930'ların ekonomi politikasında belirleyici bir etkiye sahip olmuştur (Özder, 2017: 145). Yalnızca uygulama alanında değil, fikri anlamda da Sovyet ihtilali Türk düşün yapısına etki etmiştir. Bu etkinin izlenebileceği somut örneklerden birisi, Kadro Dergisi'dir. Kadro kavramı Lenin'in sosyalizme geçişte partinin zarureti tahliline denk gelecek şekilde kullanılmaktadır. Kadroculara göre, Kadro; milli kurtuluş hareketi içinde bulunan Türkiye'de inkılabın siyasi otoritesidir ve prensiplerini inkılabın menfaatinden ve gelişme istikametinden almaktadır. Bir önderler ve idealistler toplumuna atıfta bulunularak açıklanan Kadro, bir şef ve parti sistemiyle açıklanmaktadır (Aydemir, 2011: 221). Böylece kavram, Lenin'in parti kavramına doğrudan tekabül etmektedir. Sovyet ihtilalinden sonra partinin amacı olan sınıfsız topluma geçiş ve bunu gerçekleştirecek programların bulunması, Kadrocuların etkilendikleri diğer hususlardır.

Bu bağlamda çalışma, Sovyet ihtilalinin Kadrocular üzerindeki etkilerini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde, Kadro hareketi hakkında bilgi verildikten sonra, ihtilalin etkileri amaç, araç ve aktör bağlamında analiz edilecektir. Çalışmada literatür taramasının yanı sıra, Kadro Dergileri ilgili bölümlere tekabül edecek şekilde incelenmiştir.

1. Kadro Hareketi

Yazarları, yazarlarının eğitimi ve siyasal mazileri, ülke özelinde ve dünya genelinde sürdürülen tartışmalar, tavsiye edilen gelişme stratejisi ve ideolojik eğilimler, Kemalist Cumhuriyet idaresiyle ilişkisi, devlet tahlili, aydına yüklenen sorumluluklar ve elbette ki açmazları itibarıyla Kadro Dergisi ve bu Dergiyle doğan entelektüel hareket, Türk siyasi düşünce tarihinde önemli bir yere sahiptir (Türkeş, 2015: 464). Kadro Hareketi, Türkiye'de ve dünyada son derece önemli olayların cereyan ettiği bir dönemde ortaya çıkmıştır. Kapitalizme alternatif olarak Rusya'da sosyalist bir sistemin şekillenmeye başladığı bu dönemde, aynı zamanda faşist hareketler yükselişe geçmekte ve hatta bazı Avrupa ülkelerinde iktidara gelmekteydi. Diğer yandan dünya ekonomisini derinden sarsan 1929 Dünya Ekonomik Buhranı, yeni iktisadi arayışların doğmasına yol açmıştır. Dünyada bu gelişmeler yaşanırken Türkiye'de ise siyasi rejim ve sistem hızlı ve dramatik bir değişim geçirmekte; Türk toplumu farklı tipteki siyasi, ekonomik ve sosyal örgütlerle yüzleşmekteydi. Bu apansız değişimi doğuran devrimler, toplumun aşına olduğu hilafet makamıyla birlikte seçkinlerin sosyal ve politik bütünlüğünü ortadan kaldırdığı gibi, onların sistem içindeki rol ve pozisyonlarını da değiştirmiştir (Sunar, 2004: 513).

Toplumun ve rejimin birçok devrimle biçimlendirilmeye çalışıldığı bu dönemde,

“genç Cumhuriyetin politik ajandası ne olabilir?” sorunsalı, kurucu siyasi elitin ve idarecilerin gündemine taşınmaktaydı. Bu sorunsal, ‘yeni devletin politik ajandası olarak Kemalizm türetilerek’ aşılmaya çalışılmıştır. Bu dönemde Kemalizm’e ideolojik ve felsefi bir muhteviyat kazandırılması, topluma yeni bir ilerleme yolu açılması ideali çerçevesinde Kadro Hareketi vücuda getirilmiştir (Yuca, 2011: 138). Kadro Hareketi’ni doğuran Kadro Dergisi’nde savunulan görüşlerin ana çerçevesi ise, 5 Ocak 1931 tarihinde Şevket Süreyya Aydemir tarafından Türk Ocağı’nda verilen “İnkılabın İdeolojisi” adlı konferansta şekillenmiştir (Tekeli ve İlkin, 2009: 81). Aydemir, “inkılâp bitti” statükoculuğuna teslim olmamak, aksine inkılâbı derinleştirerek ona süreklilik kazandırmak gerektiğini savunmuştur. Bu görüşten ilham alan Kadro Dergisi, yukarıda değinildiği gibi, inkılâbın ideoloji açığına takviye etme misyonunu üstlenmek maksadıyla yayın hayatına başlamıştır (Bora, 2017: 160). Ancak bu beklenildiği kadar kolay olmamıştır. İnkılâbın ideolojisini oluşturma misyonunu üstlenen Kadro Hareketi ve onun yayın organı olan Kadro Dergisi, ilk etapta CHP Genel Sekreteri Recep Peker’in engellemeleriyle karşılaşmıştır. Peker’in bu konunun CHP’nin vazifesi olduğunu ileri sürerek buna izin vermemesi üzerine, konu Atatürk’e intikal etmiştir. Daha sonra “milli mücadele ruhunu izah edebilmek maksadıyla” çıkartılmak istendiği belirtilen Dergi için izin alındığı gibi, Atatürk ve İnönü tarafından Dergiye maddi destek de sağlanmıştır (Uyar, 1997: 182). Toplam 36 sayıdan oluşan derginin çıkış döneminin, muhalif tüm yayın organlarının yasaklandığı bir sürece denk geldiğinin de belirtilmesinde yarar vardır. Bu dönemde siyasal iktidar, yalnızca kendileriyle bütünleşmiş gazete ve dergilerin yayınlanmasına müsaade etmiştir (Yanardağ, 2012: 27).

Kadro Dergisinde, Şevket Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör, İsmail Hüsrev Tökün, Burhan Asaf Belge, Şevki Yazman (Tekeli ve İlkin, 2009: 82) ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi düşünürler, kurucu yazar olarak yer almıştır. Bunlardan CHP milletvekili Yakup Kadri Karaosmanoğlu dışındaki yazarların tamamı, 1920’li yılların ilk yarısında sol gruplar içerisinde bulunmuştur (Türkeş, 2015: 465). Aydemir, Tör, Tökün ve Belge’nin Kadro Dergisi’ni çıkarmadan önce Türkiye Komünist Partisi üyesi oldukları bilinmektedir (Yanardağ, 2012: 91). Atatürk’e yakın birtakım eski sosyalist düşünürün yer aldığı Kadro Dergisi çevresi (Sunar, 2004: 511), “şeflik rejimini bir şuurulu avangard kadrosuyla tahkim etmek arzusu” içerisinde (Bora, 2017: 160). Ancak bu arzuyla yola çıkan Kadro’da partilerde olduğu gibi gelişi güzel her vatandaş yer almamaktadır. Milletlin bütün kalabalıklarını kendi teşkilatı içerisinde toplamayan Kadro, ileri sürdüğu fikirlerin tutarlılığı ve yetiştireceği inkılâp neslinin liyakat ve heyecanıyla bu kalabalıkları her daim sevk ve idare edebileceği ülküsünü paylaşan, bu yüzden sınırlı düzeyde düşünüre kapılarını aralayan bir fikir hareketidir (Aydemir, 2011: 226-227).

Bu fikir hareketinin kaynağı olan Kadro Dergisi, “siyasi sahada kalmayan,

topyekûn bir ekonomi-politik ve sosyal program olarak doktrinleştirme iddiasının ve sol-Kemalizm'in bayraktarlığını" yapan bir yayın organıdır (Bora, 2017: 159). Ancak bu yayın organı, ideolojik olarak eklektik özellikler göstermektedir (Türkeş, 1999:129). Şöyle ki, Kadro'da "İttihatçılar, Lenin, Sultan Galiyev, Sovyet deneyimi; NEP olarak bilinen Yeni Ekonomik Politika ve onu takiben izlenen planlı iktisadi gelişme modeli, List, Wagner ve Sombart gibi Alman iktisat tarihçilerine" çeşitli atıflar yapılmıştır (Türkeş, 2015: 465-466). Buradan Marksist tartışmaları yakından izleyen Kadro yazarlarının, Leninizm'den doğrudan etkilendikleri, Sovyet deneyimlerinden kimi çıkarımlarda bulunmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır (Türkeş, 1999: 129). Faşizm konusunda ise faşizmin yayılmacı-emperyalist özelliklerini ve ırkçı yönünü reddetmekle birlikte faşizm gibi otoriteryan bir yaklaşımı benimsemiş ve millete organik anlamda birlik olma çağrısında bulunmuştur. Ancak otoriteryanizmi prensipte kabul etmesine rağmen, parlamenter demokrasiyi iç karışıklık yaratan bir olgu olarak niteleyerek tek parti yönetiminde ısrar etmesi, Kadro Hareketi'nin 1930'lu yıllardaki otoriteryanizmden farkını göstermektedir (Türkeş, 1999: 129). Bu durum, Kadro'nun İtalya'daki faşist ideologlarla sürdürdüğü polemige açık biçimde yansımıştır. İtalyanlar Kemalizmin kendi faşizmlerinin bir kopyası olduğunu iddia etmelerine rağmen, Kemalistler, Türkiye'nin içinde bulunduğu durumda faşizmden herhangi bir şekilde yararlanılmayacağını ifade etmişlerdir (Ahmad, 199:84).

2. Sovyet İhtilalinin Kadrocular Üzerindeki Etkileri

Kadrocuların sosyalist geçmişleri doğal olarak fikirlerine yansımış olsa da Sovyet ihtilalinin akabinde gerçekleştirilen uygulamaların Kadrocuların tasavvur ettikleri yeni rejimin temel taşlarını oluşturduğu görülmektedir. Bunların başında, sınıfsız toplum fikri gelmektedir ve buna dair öne sürülen uygulamalardan öncelenen; devletin iktisadi yapının temel aktör olması ve belirli bir plan çerçevesinde hareket etmesi düşüncesi bu bağlamda ele değerlendirilebilir. Sınıf çatışmasını mevcut şartlarda reddederek asıl çatışmanın emperyalist/kapitalist ülkelerle sömürge ve yarı sömürge durumundaki ulusal kurtuluş savaşı veren ülkeler arasında olduğunu savunan (Oktay, 1998: 44) Kadroculara göre, toplumsal-tarihsel gelişmenin temelinde, üretim güçleriyle üretim ilişkileri arasındaki çelişki yatmaktadır. Her ne kadar bu yaklaşım Marksist bir yaklaşım olsa da Kadrocular, bu Marksist tezi olduğu gibi kabul etmek yoluna gitmemişlerdir. Aksine, onu yorumlayarak ulusal kurtuluş hareketlerini analiz edebilmek için kullanmışlardır. Bu şekilde dünyadaki temel çelişkinin emekle sermaye arasındaki çelişki değil, emperyalist ülkelerle sömürge ve yarı sömürge statüsündeki ülkeler olduğunu göstermek istemişlerdir (Yanardağ, 2012: 135). Kısacası kapitalizm ve emperyalizm aleyhtarı söylemleri, devletin bölüşüme yönelik müdahalesi, burjuvazinin denetlenmesi gerektiğine ilişkin söylemleri ve yabancı sermayeye şüpheyle bakmaları ideolojik anlamda Kadrocuların

sol söylemleri ürettiklerini göstermektedir. Ancak bu argümanlardan yola çıkarak, Kadrocuların ideolojik anlamda yeni, alternatif teşkil edecek bir ideoloji ürettikleri söylenemez. Aksine Kadrocular, dönemin ulusçu ve sol söylemlerini uzlaştırmaya çalışmışlardır (Türkeş, 1999: 159-160). Özellikle Mustafa Kemal'in söylemleri üzerinden inşa etikleri ulusçuluk temelinde devletçiliği, savunmuşlardır. Devletin temel aktör olarak yer alacağı ekonomik sistemin başarıya ulaşması ise, Kadroculara göre Sovyet sisteminden etkilendikleri planlamaya bağlıdır (Sunar, 2004: 517).

1.1. Amaç: Sınıfsız Toplum

Kadrocuların geliştirdikleri düşüncelerin temel amaçlarından biri, hatta en önemlisi, sınıfsız bir toplumun kurulmasıdır. Sınıfı, toplumsal üretimde aynı konda olan, gelir grupları ve menfaatleri ortak olan insan kümeleri, olarak tanımlayan Kadroculara göre, Türkiye toplumu sınıfsız bir toplum değildir. Çünkü ülkenin her yerinde üretimden aldıkları mevkilere ve kazanç kaynaklarına göre ayrı gruplar halinde farklılaşmış insan kümeleri görmek mümkündür. Bu noktada büyük ölçüde Marksizmin sınıfsız toplum anlayışından etkilenen Kadrocuların, öngördükleri toplum yapısına erişmek hususunda izledikleri yol noktasında Marksizm'den ayrıldıklarının vurgulanması gerekmektedir (Husrev, 1934: 20). Kapitalizmin tarihini sınıf mücadelesiyle ilişkilendiren Karl Marx'a göre, sermayenin merkezileşme hareketi, üretimin toplumsal bir mahiyet kazanması ve üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet arasında büyük bir çelişkiye neden olmuştur. Kapitalist sistem içinde derinleşen bu çelişki, kolektif üretimi temsil eden proletarya sınıfı ile üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti temsil eden burjuva sınıfı arasında gittikçe keskinleşen bir mücadeleyi beraberinde getirecektir. Mücadele sonunda proletarya sınıfının kuracağı iktidar, sosyalist temelde insanlığı zorunluluklardan kurtaracak ve özgürlüğe ulaştıracaktır (Nedim, 1933a: 18). Sosyalizmin ifade ettiği sınıfsız toplumda, insanlar arasında özel mülkiyete dayanan bir toplumsal kademeleşme kalmamıştır. İnsanlar birbirlerinden toplumsal olarak değil, mesleki veya idari olmak üzere teknik farklarla ayrılmaktadır (Husrev, 1934: 20).

Kadroculara göre sosyalist düşünce, millet bütünlüğünü kırarak yerine toplum bütünlüğüne varma amacını güder ve öngörülen sosyalist toplum, sınıf farkını meydana getiren özel mülkiyetin ortadan kaldırıldığı bir toplumdur. Bu toplumda bütün üretim araçları, işçi sınıfının yenilikçi bir hareketiyle mülkiyet sahibi sınıfların elinden alınarak toplumun malı yapılır. Bu bağlamda Kadrocular, sosyalist gelişimi millet kitlesinin bir sınıf namına bütünleştirilmesi hareketi olarak görür ve her şeyin bir sınıf (proletarya) menfaatine bağlı kılındığı sosyalizmi, bugünkü şekliyle organik bir birliğin ifadesi olarak kabul etmez (Husrev, 1934: 23). Bu nedenle Kadrocular sınıfsız toplum fikrini, sosyalizm yerine millet iktisadi düşüncesi üzerine inşa etmeye çalışmışlardır.

Kadro Dergisi yazılarında ve Şevket Süreyya'nın "İnkılap ve Kadro" eserinde; Marksizmin dünya devrimi tezi değerlendirilirken, Marksist düşünce yapısının ötedeki millet unsurunun ve milli kurtuluşun, tüm dünyanın kaderini belirleme noktasında gittikçe ön plana geçeceği, sınıf kuramının gerilemesi ve yok edilmesi oranında kuvvetlenip gelişeceğini ifade edilmiştir. Üretim araçlarının sınıflar arasında el değiştirmeleri yerine milletler arasında adaletli bir şekilde dağıtılmasının ileri medeniyet seviyesine ulaşmış bir toplum düzeni kuracağı, bu düşüncenin iktisadi kanıtı olarak ileri sürmüştür. Marksizmin sınıf anlayışı temelinde ileri üretim araçlarının merkezleşmesi yerine millet ve milli kurtuluş fikri temelinde üretim araçlarının adil dağılımını benimseyen Kadroculara göre, bu düşünce şimdiye kadar hiçbir kişi ya da sistem tarafından değinilmiş bir konu değildir. Bu düşünce Türk inkılapçıları tarafından geliştirilmiş ve varlık kazanmıştır (Asaf, 1934: 28). Milli kurtuluş hareketi hem sosyalist hem liberal sınıf diktatörlüğünü reddederek, söz konusu düşünce sistemlerinin öngördüğü düzenden farklı bir toplumsal düzeni benimsemiştir. Bu düşüncede millet bünyesi üzerinden yükselen ve ekonomik çıkarlar konusunda milli bütünlüğü üstün tutan yeni ve sosyal bir milletçilik anlayışı hâkimdir (Süreyya, 1934-1935: 9).

Kadrocular millet kavramını belirli bir sınıf ya da zümreyi değil, ulusun bütününe kastedecek şekilde kullanmışlardır (Asaf, 1932a: 34). Bu bağlamda milli kurtuluş hareketlerinin temel hedeflerinden biri olan milletin bütünsel bağımsızlığının korunması ve devamlılığı noktasında, bütünlüğü zedeleyecek bireysel, sınıfsal veya sosyokültürel girişimlere dikkat edilmelidir (Süreyya, 1932a: 8). Milli Türk inkılâbının geleceğe dönük hareketlerini, tam anlamıyla "milli" olarak vasıflandıran Şevket Süreyya; iç ve dıştan gelen her türlü sömürüye karşı bağımsız millet fikrinin, milli kurtuluş hareketinin, savaş sonrası dünyasının milletleri için ideoloji olabilecek bir fikir sistemi olabileceğini ifade etmiştir. "İnkılap ve Kadro"da; millet, devlet, toplum, sermaye, sanat, özetle her şey millidir. Türk modernleşmesinin bir sınıf diktatöryasını temsil eden komünizmden, sınıflar arasında ve sınıfların varlığı lehine bir dengeyi temsil eden faşizmden ve dünya çapında sınıflar, zümreler, tezatlar düzeni olan liberalizmden ayrılan özelliği bu milliliğidir (Halil, 1932: 45).

Kadroculara göre Türk milliyetçiliği, bir sınıf milliyetçiliği değildir. Komünist sanayileşme modelinde de kapitalist sanayileşme de olduğu gibi bir sınıfın hâkimiyeti söz konusudur. Bu nedenle her iki devlet, sınıf devletidir. Oysa Türk devleti, milletin en ileri menfaatini temsil eden bir müessesedir. Bunun yegâne yolu ise, sınıfların gittikçe keskinleşen ayrılıklarla birbirlerinden uzaklaşmalarını ve bu uzaklaşma neticesinde millet gövdesini yıpratıcı sınıf kavgalarının doğmasını gerektiren ekonomik bir yayılımın önüne geçmektir. Bu durumdan mustarip olan Avrupa da bu nedenle örnek alınamaz (Nedim, 1933b: 21; Nedim, 1932a: 17). Milli kurtuluş hareketinin en somut temsilcisi olarak görülen Türkiye açısından

19. yüzyıl sanayileşmesinin neden olduğu sınıf kavgalarının önüne geçmenin yolu, milli sanayileşme sisteminin kurulmasıdır (Aydemir, 2011: 48). Sınıf kavgalarının daha baştan engellenmesine dönük bir sanayileşmenin gerçekleştirilmesinde ise, temel aktör devlettir.

1.2. Aktör: Devlet

Kadrocular sınıfsız bir topluma gidecek yolda başat aktör olarak, devleti görmektedir (Nedim, 1932b:9). Sınıflaşmanın sonucu değil, milletleşmenin ifadesi olarak görülen devlet (Nedim, 1933c: 14), yeni Türk toplumunun gidişatını yönlendirecektir (Husrev, 1932: 38). Devletçi bir ekonomi politikası, ileri teknikli Türk ekonomisinin kurulmasını, sınıfsız ve tutarlı bir millet bilincinin gelişmesini sağlayacaktır (Nedim, 1932a: 21). Bu nedenle devletin yapıcılık ve yöneticilik gücüne herkes inanmalıdır (Nedim, 1933c: 19). Çünkü ortada ne bir ihtilâl devletçiliği, ne de bir inkılâp devletçiliği vardır. Ortada olan bütün şartları ve özellikleri kendine özgü bir *Türk devletçiliğidir*. Bu devletçiliğin prensipleri ise, Türk toplumunun içinde yaşadığı tarihî şartların özeti ve ürünüdür; taklit, aktarma ya da çalıntı değildir (Süreyya, 1933a: 13-14). Kadrocular Türk devletçiliğinin sosyalist ya da kapitalist devletçilik anlayışından kaynaklanmadığını ve bir millet devletçiliği olduğunu iddia etmişlerdir (Nedim, 1933d:19; Süreyya, 1933b: 9). Kadrocular tüm karşı çıkışlara rağmen, devletçiliği toplumsal ulus kurumunun müjdecisi olarak görmektedirler (Kadro, 1934-1935: 5-6).

Fikir, kültür ve politika gibi birçok alanda devletçiliği savunan Kadrocuların (Kadro, 1934-1935: 5-6) bu anlamda en fazla üzerinde durdukları konu, milli bir ekonominin meydana getirilmesidir (Nedim, 1932c: 6-7). Tarihte daha önce bir benzeri olmadığı için Türkiye, sömürge ekonomisinden millet ekonomisine geçişin ilk örneği olacaktır. Çünkü savaş sonrasında Akvam Cemiyeti, kapitalist; Rusya, komünist ekonomik sistemi kurma çabasına girmiştir. Geriye kalanlar sömürge ekonomisi içinde yer alırken, bağımsız milli ekonomi amacıyla olan tek ülke Türkiye'dir. Bu nedenle İnkılâp Türkiye'si yalnızca hammadde üreten, sanayi ürünlerinin açık pazarı olan ve emperyalizmin sömürgesine sahne olan ülkelerin durumuyla karıştırılmamalıdır (Nedim, 1932c: 8).

Kadrocular, özel teşebbüsün milli ekonomide kurucu ve kurtarıcı bir rol oynayacağına inanmamaktadırlar (Nedim, 1933e: 16). Bu nedenle o dönemde bireysel ekonomik düzenin öncelenmesini ve devletçi ekonomik düzenin ikinci plana atılmasını eleştirmektedirler (Asaf, 1932b: 38). Milletten en büyük kooperatifi olarak devleti gören Kadrocular, bütün gelirlerini kamu hizmetine sunan ve bunu yaparken kapitalist ya da sosyalist bir saik ile hareket etmeyen bir devlet modeli istemektedir (Nedim, 1933b: 21). Kadrocular, Türkiye'deki bireycilik ve devletçilik tartışmalarının kapitalist bilgiler çerçevesinde değerlendirilmemesi gerektiğini belirtmektedirler. Türkiye'de fert ve devletin iktisadi kuruluş ve kurtuluş için birer

araçtır. Batıda ise, bu iki güç, emperyalizm için kullanılmış iki araçtan ibarettir (Hamdi, 1933: 45).

Diğer taraftan Kadroculara göre, devletin temel aktör olması, tüketimin dahi devlet planlaması içine alındığı Sovyetlerdeki anlayış ile de karıştırılmamalıdır. Devletin hâkim olması bireysel mülkiyetinin kârı ya da tasfiyesi anlamına gelmemektedir (Süreyya: 1934a: 6). Kadrocular sanayinin devlet eliyle kurulması ve idare edilmesinin sosyalist bir hareket olarak anlaşılmasını kabul etmemişlerdir. Onlara göre, Türkiye'deki devletleştirme, sermaye sahiplerine karşı işçi sınıfı adına bir hareket ve sanayinin işçi devleti eline geçmesi gibi bir durum söz konusu değildir. Devlet milletin genel ifadesidir ve milli bağımsızlığın temelini oluşturan milli sanayi, patron işçi karşıtlığını doğurmadan, kendi mülkiyeti ve idaresi altında kurulacaktır. Devlet, sanayi, devlet teşebbüsü; millet bütünlüğünün sigortası olacaktır (Hüsrev, 1934: 25).

Bu bağlamda Kadrocular tasavvur ettikleri toplumsal düzenin proletarya sınıfının nicelik kuvvetine varlık kazandırmayacağını ve Avrupa toplumunun dağılmasına sebep olan birtakım sınıf kavgalarına yol açmayacağını iddia etmektedirler. Türkiye'deki sanayi kuruluş hareketi, yalnızca teknik bir mesele değil, aynı zamanda toplumsal bir dava olarak da görülmektedir. Yüksek tekniğin milli ekonomiyi şekillendirmesi ve ona yön vermesi, milletin genel refahını ve çıkarlarını temsil eden, yapacağı işi önceden hesaplayan bir devletçilik müdahalesiyle olacaktır. Böylece milli devletçilik, Türkiye'yi diğer ülkelerden ayıran ve örnek kılan bir özellik olarak belirlemektedir (Süreyya, 1933c:9). Diğer bir ifadeyle, Türk devletçiliği bütün ekonomik faaliyetleri devlet tekeline almak isteyen bir sistem olmamakla birlikte, özel teşebbüste bulunmak isteyen girişimcileri koşulsuz şartsız destekleyen, istedikleri gibi çalışıp kazanmalarını onaylayan kapitalistçe bir korumacılık da değildir. Türk devletçiliği, ülkeyi kısa zamanda ileri ve yüksek bir ekonomik seviyeye ulaştırmak için, ister özel teşebbüs ister devlet teşebbüsü halinde, bütün teşebbüsleri sadece milli menfaat ve milli ekonominin refahı bakımından toplu olarak/tüm yönleriyle değerlendirir (Nedim, 1933f: 16). Özel teşebbüs; ancak teknik, sermaye ve uzmanlık yeterlilikleri uygun olduğu takdirde, devlet sanayi planının belirleyeceği esaslar çerçevesinde çalışmak koşuluyla, kontrollü bir denetim ve korumayla uygunluk kazanabilir (Nedim, 1933f: 17). Kısaca Kadroculara göre milli kurtuluş devletinin, ekonomik olarak planlı ve müdahaleci bir devlet olması temel özelliğidir. Her iki özellik bir refleks değil, kalıcı bir özelliktir. Diğer bir ifadeyle, planlama sınıfsız toplum modelinin devlet tipidir (Süreyya, 1934b: 11).

1.3. Araç: Planlama

Kadrocular planlamayı sınıfsız topluma geçişin ön koşulu olarak görmektedir ve büyük oranda Sovyetlerde uygulanan planlama anlayışının etkisinde kalmışlardır. Klasik Marksizme göre plan, büyük üretim araçları üstündeki mülkiyet

ilişkilerinin bir ayaklanma ile ortadan kaldırılması, bu yolla üretim anarşisinin ve bütün ekonomik sirkülasyonlarının düzenlenmesi demektir. Bu anlayışa göre planlı ekonomi, ancak bir dünya ekonomisi olabilir (Süreyya, 1932b:8). Rusya’da ihtilalin amaçlarının planlı toplumsal düzen içinde gerçekleştirilmek istenmesinin fikir tartışmalarının temel konusu olduğunu ifade eden Kadrocular (Süreyya, 1932b: 6), “beş yıllık plan” konusunun her konuşmada, her iş ve düşüncenin başında geçtiğini belirtmektedirler (Kadri, 1932:34). Kadroculara göre, Rusya’nın iktisadi planında başarılı olması, yani 160 milyonluk zengin, geniş ve verimli Ülkenin Amerika veya Almanya derecesinde bir teknikle teçhizatlanması yalnız serbest rekabet pazarlarını altüst etmekle kalmayacak, zaten bir başkalaşma buhranı geçirmekte olan kurulu toplum düzenini de yıkacaktır. Nitekim ekonomi dünyasındaki bu yeni olay, herhangi bir milletin kalkınmasından daha önemli bir anlam ifade edecektir. Komünist rejim ve bu rejimin ekonomik sistemleri, başka medeni milletler nezdinde büyük bir değer kazanacaktır. Yani Rus inkılapçılarının en büyük amaçlarından biri olan dünya devrimi, parça parça kendiliğinden ortaya çıkmaya başlayacaktır. Bu sebeple Avrupa’nın Rus eylemleri önündeki telaş ve öfkesi, sadece 160 milyonluk bir tüketim pazarını kaybetmiş olmasına bağlanmamalıdır. Kadroculara göre, Avrupa kapitalistleri bu “yapış planını” bir “yıkış planı” olarak görmektedir. Beş yıllık plan; bir sanayi ve ticaret planı değil, bir savaş ve devrim planıdır (Kadri, 1932:35).

Rusya’da yapılan plan, oldukça kapsayıcıdır. Neredeyse her şey planlaştırılmaktadır. Edebiyat ve sanat gibi alanlar dahi, bilimsel ve kültürel bir temelde plan içine alınmıştır. Hükümet ve parti büyük harcamalar yaparak bütün edebi toplulukları bir araya getirmiş ve bütün sanatkarları belirli bir sistem dâhilinde, belirli bir programla çalıştırmıştır. Böylece devletleştirilemeyen her şey, devletleştirilmiştir. Edebiyat aracılığıyla halkta yeni bir ruh inşa edilmeye çalışılmıştır (Kadri, 1934-1935: 32). Bu anlamıyla Kadroculara göre hayati bir öneme sahip olan planlama anlayışı, savaş sonrası dönemde yeniliklerin öncelikli tarafı ve toplum içindeki zıtlıkları ve bu zıtlıkları doğuran tahrik edici kuvvetleri düzen altına almanın yoludur (Süreyya: 1932b:5), Türkiye açısından da nitelik ve nicelik bakımından dengeli, dışarıdan olgun görünmenin yolu, planlamadan geçmektedir. Kadroculara göre, planlama Türk inkılabının parolasıdır. Eğer plan olmazsa, toplumsal çöküş kaçınılmazdır (Hayrettin, 1933: 57)

Bu anlamda Kadrocular, milli kurtuluş hareketini başarmış olan Türkiye’nin bugünkü Batı medeniyetinin içinde bocaladığı sınıf çatışmalarına ve ekonomik anarşi girdaplarına düşmeden, en az zaman ve emek sarf ederek gerçekçi bir iktisadi yapıya ulaşabilmesini planlı, dengeli ve hesaplı bir yönetim tarzı geliştirmesine bağlamaktadırlar. Anılan ihtiyaca cevap verecek iktisadi organlar, askeri bir nizamda olduğu gibi plana dayanmalıdır (Nedim, 1933g: 13). Bilinçli bir ekonominin en

canlı göstergesi olarak gördükleri planlamayı (Nedim, 1932c:9) dünya ekonomisinin yeni dengesine uzaktan seyirci kalmamak adına savunan kadrocular (Nedim, 1932b:14), 1930'larda sanayi alanını kapsayan sektörel planı güzel bir başlangıç olarak görmüşlerdir (Süreyya: 1933d: 5). Yüksek tekniği incelemek ve devlet öncülüğünde sanayileşmek içeriğine sahip planı, Türk zekâsına yaraşır bir hamle olarak değerlendirmişlerdir. Bu plan olayların peşinden koşan değil, olayların öncülüğünü yapan bir devlet biçiminin başlangıcıdır (Süreyya, 1934a:12).

Her ne kadar Kadrocular Rusya'nın planlama anlayışından etkilenmişse de sınıfsız bir toplum tahayyülünde olduğu gibi, farklı bir yaklaşım içine girmişlerdir. Kadroculara göre, Türkiye'deki plan fikri, ne mevcut üretim teknikleriyle üretim ilişkilerinin bir sınıfın çıkarına yönelik ayarlanmasından, ne de büyük şahsi sermaye çıkarlarının tekelci eğilimlerinden beslenir. Sömürgeciliğe karşı bir isyan olan milli kurtuluş hareketlerinde plan; hem milli bünye içinde mevcut ya da ileride doğabilecek çelişkileri milletin yüksek çıkarları adına ortadan kaldırma, hem de bütün milleti kapsayan bir işbirliği/iş katılımı oluşturmak olarak anlaşılmalıdır (Husrev, 1932: 38). Kadroculara göre milli kurtuluş hareketlerinin ekonomi planı ile sosyalist ekonomi planı aynı olamayacağı için, Sovyet ekonomisinde görülen spesifik kanunların varlığına milli ekonomide rastlanılmaz. Sosyalist ekonominin gereklerinden gelen bir kuvvetler dengesi fikri de milli kurtuluş hareketinin ekonomi planında, ancak Türkiye'nin kendi şartlarından doğmuş ve bu harekete özgü olarak bulunabilir (Husrev, 1932: 38-39).

Sonuç

Kadrocular Sovyet ihtilalinden sonra ortaya çıkan pratikleri Türk inkılabının özgü koşullarına uyarlamaya çalışmışlardır. Kadrocuların sosyalist geçmişleri bunu desteklerken, bu bağlamda öne çıkan şahısların fikirleri beslendikleri temel kaynaklar olmuştur. Bu bağlamda Kadrocuların birçok açıdan Sovyet ihtilalinden etkilendikleri ileri sürülebilecekse de bunlardan başlıca öne çıkan fikirler; sınıfsız bir toplumun kurulması, devletin bu görevi yerine getirecek temel aktör olması ve planlamanın bu hedefi gerçekleştirecek en önemli araç olmasıdır.

Sovyet ihtilalinden sonra temel amaç olan sınıfsız toplum fikri, Kadrocular tarafından varılmak istenen yegâne toplumsal amaçtır. Kadroculara göre, Türkiye kapitalist gelişimini tamamlayamadığı için, Batı'daki gibi keskinleşmiş bir sınıfsal ayırım söz konusu değildir. Diğer taraftan Rusya gibi bir sınıf devletinin koşulları da oluşmadığı gibi, tercih de edilmemektedir. Kadrocular milli kurtuluş hareketi içinde bulunan Türkiye'nin sınıfsız bir topluma geçmesinin tedbirlerinin, başından itibaren alınması üzerinde durmaktadırlar. Bunun önemli bir yolunun sanayileşme başta olmak üzere, millilik temelinde gerçekleştirilecek ekonomik girişimler ile

olacağı kanaatindedirler. Bu nedenle gerçekleştirilecek sanayileşme hamlesinin özel sektör tarafından değil, devlet tarafından yapılmasından yanadırlar.

Devlet yapısal olarak Sovyetlerde olduğu gibi seçkin bir nitelik taşımalıdır. Bu nedenle Rusya’da temel aktör olarak ortaya çıkan partinin yerini, Kadrocularda devlet almıştır. Ancak bu Sovyet pratiğinden çok da uzak değildir. Çünkü onlara göre, inkılap ideolojisine sadık, bunu benimsetmeye ve yaymaya çalışan bir grup aydın kadro, devlet idaresinde olmalıdır. Bu bağlamda devletçilik Kadrocuların fikirlerinin temelinde yer almaktadır. Son olarak, Sovyetlerde olduğu gibi, yapılacak her hamlenin planlanması gerektiğine inanmaktadırlar.

Kadrocuların 1930’ların başlarında yayımladıkları dergilerin tamamında bu düşüncelerin izlerini görmek mümkündür. Kadrocularca dile getirilen görüşler, dönemin tartışmalarına damga vurmuş ve hükümetin politika alanına yansımıştır. Sınıfsız bir toplum fikri, Kemalizmin halkçılık ilkesi üzerinde inşa edilmeye çalışılırken, Büyük Buhranın ardından zaten oluşan devletçilik koşullarıyla devlet sanayileşme politikasının temel aktörü olmuş ve bunu art arda formüle ettiği iki sanayi planı ile gerçekleştirmeye çalışmıştır. Sonuç olarak, Kadrocuların Sovyet pratiğini dönemin özgün koşulları içinde bütünleştirme çabası içinde olduğu görülmüştür.

KAYNAKLAR

- AHMAD, Feroz (2009), *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, Çeviren: Yavuz Alogan, İstanbul, Kaynak Yayınları.
- ASAF, Burhan (1932a), “İnkılâbımızın Sesi”, *Kadro*, Sy. 11, ss. 33-37.
- ASAF, Burhan (1932b), “İnkılabımız ve Hilafet”, *Kadro*, Sy. 1, ss. 37-40.
- ASAF, Burhan (1934), “1933-1934 Bir Yılbaşı Bilançosu”, *Kadro*, Sy. 25, ss. 24-29.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya (2011), *İnkılap ve Kadro*, İstanbul, Remzi Kitabevi.
- BORA, Tanıl (2017), *Cereyanlar Türkiye’de Siyasi İdeolojiler*, İstanbul, İletişim Yayınları.
- EKİZ, Cengiz ve SOMEL, Ali (2005), *Türkiye’de Planlama ve Planlama Anlayışının Değişmesi*, Ankara Üniversitesi, SBF-GETA, Tartışma Metinleri, No 81, Ankara.
- ERAT, Veysel (2018), “Kadro Dergisi’nde Planlama Anlayışı”, *Anemon*, C. 6, Sy. 1, ss. 51-59.
- GÖKDENİZ, Kutay (2016), “Ekim Devrimi’nden Federasyon’a Rusya’da Devrim Yapılanması”, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, C.15, Sy.57, ss. 440-462.
- HALİL, Neşet (1932), “İnkılap ve Kadro”, *Kadro*, Sy. 10, ss. 44-46.
- HAMDİ, Ahmet (1933), “Kapitalizm (Emperyalizm) İle Millet İktisat Rejimi ve Ferdietçilik İle Devletçiliğin Manaları”, *Kadro*, Sy.18, ss. 43-49.
- HAYRETTİN, Tahir (1932), “Ayarlı Millet ve Plan”, *Kadro*, Sy. 18, ss. 54-58.
- HUSREV, İsmail (1932), “Plan Mefhumu Hakkında”, *Kadro*, Sy. 7, ss. 36-43.

- HUSREV, İsmail (1934), “Millet İçinde Sınıf Mes’esi II.”, *Kadro*, Sy. 26, ss. 20-26.
- KADRİ, Yakup (1932), “Ankara Moskova Roma”, *Kadro*, Sy. 12, ss. 33-35.
- KADRO, (1934-1935), “Kadro”, *Kadro*, Sy. 35-36, ss. 5-7.
- LENİN, V. İ. (1993), *Seçme Eserler Cilt.I.*, Çev. Saliha N. Kaya ve İsmail Yarkın, Ankara, İnter Yayınları.
- NEDİM, Vedat (1932a), “Sınıflaşmamak ve İktisat Siyaseti”, *Kadro*, Sy. 11, ss. 17-21.
- NEDİM, Vedat (1932b), “Müstemleke İktisadiyatından Millet İktisadiyatına”, *Kadro*, Sy. 2, ss. 9-14.
- NEDİM, Vedat (1932c), “Müstemleke İktisadiyatından Millet İktisadiyatına”, *Kadro*, Sy. 1, ss. 6-9.
- NEDİM, Vedat (1933a), “Milli Kurtuluş Hareketleri ve Buhran”, *Kadro*, Sy. 18, ss. 18-24.
- NEDİM, Vedat (1933b), “Sanayileşme Davası”, *Kadro*, Sayı: 24, 17-21.
- NEDİM, Vedat (1933c), “Devletin Yapıcılık ve İdarecilik Kudretine İnanmak Gerekir”, *Kadro*, Sy.15, ss. 13-19.
- NEDİM, Vedat (1933d), “Türk Devletçiliği İhtibas Devletçiliği Değildir...”, *Kadro*, Sy.17, ss. 16-21.
- NEDİM, Vedat (1933e), “Bizde Hususi Teşebbüsün Zaferi”, *Kadro*, Sy. 13, ss. 10-16.
- NEDİM, Vedat (1933f), “Devletçilik Karşısında Zümre Menfaati ve Münevver Mukave-meti”, *Kadro*, Sy. 21, ss. 15-20.
- OKTAY, Ahmet (1998), “Türk Solu Ve Kültür”, *Toplum ve Bilim*, Sy78, ss: 38-58.
- ÖZDER, Ferruh (2017), “Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı Ekseninde Atatürk Dönemi Türk-Sovyet Ekonomik ve Ticari İlişkileri”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sy. 60, ss. 143-170.
- SUNAR, Lütfi (2004), “Kadro Dergisi/Hareketi Ve Etkileri: Türk Devlet İdeolojisi Ve Sol Kemalizmin Oluşumu Bağlamında Bir Analiz”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 2, Sy.1, ss. 511-526.
- SÜREYYA, Şevket (1932a), “Milli Kurtuluş Hareketinin Ana Prensipleri”, *Kadro*, Sy. 8, ss. 6-12.
- SÜREYYA, Şevket (1932b), “Plan Mefhumu Hakkında”, *Kadro*, Sy.5, ss.5-12.
- SÜREYYA, Şevket (1933a), “Don Kışotun Yeldeğirmenleriyle Muharebesine Kürsü Politika-cılığına ve Cavit Bey İktisatçılığına Dair...”, *Kadro*, Sy.17, ss. 9-15.
- SÜREYYA, Şevket (1933b), “Beynelmilel Fikir Hareketleri Arasında Türk Nasyonalizmi. III: Türk Nasyonalizmi”, *Kadro*, Sy. 20, ss.4-11.
- SÜREYYA, Şevket (1933c), “Makinaların Muhacereti”, *Kadro*, Sy. 23, ss. 6-11.
- SÜREYYA, Şevket (1933d), “Milli İktisat Planı ve Şeker Sanayimiz”, *Kadro*, Sy. 24, ss.5-16.
- SÜREYYA, Şevket (1934-1935), “Sosyal Milliyetçiliğin Zaferi”, *Kadro*, Sy. 35-36, ss.8-22.
- SÜREYYA, Şevket (1934a), “Yürüyen Devlet”, *Kadro*, Sy.25, ss. 5-12.

- SÜREYYA, Şevket (1934b), “Yeni Devletin İktisadi Fonksiyonları”, *Kadro*, Sy. 29, ss.5-14.
- TEKELİ, İlhan ve İLKİN, Selim (2009), *Uygulamaya Geçerken Türkiye’de Devletçiliğin Oluşumu*, İstanbul, Bilge Kültür Sanat.
- TÜRKEŞ, Mustafa (1999), *Ulusçu Sol Bir Akım: Kadro Hareketi (1932-1934)*, Ankara, İmge Kitabevi.
- TÜRKEŞ, Mustafa (2015), “Kadro Dergisi”, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Kemalizm 2. Cilt*, 8. Baskı, Tanıl Bora ve Murat Gültekingil (Ed.), İstanbul, İletişim Yayıncılık, ss. 464-476.
- UYAR, Hakkı (1997), “Resmi İdeoloji Ya Da Alternatif Resmi İdeoloji Oluşturmaya Yönelik İki Dergi: Ülke ve Kadro”, *Toplum ve Bilim*, Sy.74, ss.181-193.
- YANARDAĞ, Merdan (2012), *Kadro Hareketi*, İstanbul, Destek Yayınevi.
- YUCA, Sami (2011), “Kadro Hareketi ve Kemalizm”, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.1, Sy. 2, ss.137-166.